

De oudste dochter

Mevrouw Cramwinckel legt den brief, dien zij nu reeds voor de derde maal gelezen heeft, in haar werkmandje en neemt haar breiwerk ter hand. Zij vindt breien een aangename bezigheid, omdat zij er zoo rustig bij kan denken. Mevrouw Cramwinckel is een vrouw, die veel denkt, en die ook steeds iets heeft om over te denken. Trouwens, welke moeder van vier volwassen dochters zou gebrek hebben aan denkstof?

„Ons klaverblad van vier”, „ons geluksklavertje” hebben Dolf en zij hun viertal wel eens genoemd, toen de meisjes nog jong waren en het er toch naar ging uitzien, dat Ankie de gezinsdeur had dichtgetrokken. 't Was, vooral voor Dolf, wel jammer, dat zij alleen meisjes hadden. Dolf had stellig telkens opnieuw gehoopt op een zoon en viermaal was hij in zijn verwachting teleurgesteld geworden. Maar hij had er zijn dochters niet minder om liefgehad!

„In elk geval is het een geruststellende gedachte, dat als wij ooit oorlog krijgen, jij enkel je man aan het vaderland zult behoeven af te staan”, had hij wel eens schertsend gezegd. „Of dat al niet erg genoeg is?” had zij dan gevraagd. En het was erg genoeg geweest, hem gedurende de mobilisatie in de jaren 1914 tot 1918 al dien tijd te moeten missen en alleen te staan voor de opvoeding en verzorging van vier kleine meisjes.

Jildo, de oudste, was bij het uitbreken van den oorlog juist twaalf jaar geworden. Op haar volgde Emma, dan Bep, en de jongste, Ankie, moest nog twee worden. In die jaren had Mevrouw Cramwinckel het verre van gemakkelijk gehad. Zij had zich evenwel flink gehouden en er zich moedig doorheen geslagen. Zij had de sober toegemeten verlofdagen van haar man gemaakt tot ware feestdagen voor het gezin, zorgvuldig vermijdend, haar echtvriend lastig te vallen met de moeilijkheden, waarvoor zij zich dagelijks geplaatst zag. Zij achtte zich als officiersvrouw verplicht, zichzelf te beheerschen; zij had immers geweten van het begin van haar kennismaking met Dolf af, dat een verlovings met hem eenmaal zou kunnen leiden tot deze consequenties? Met Dolf,

om Dolf, vóór Dolf had zij het leven van officiersvrouw, met al de opofferingen daaraan verbonden, aangedurfd! Omdat zij Dolf liefhad! Jong, krachtig en gezond, was zij opgewassen geweest tegen de uitzonderlijk zware taak, welke God in de mobilisatie-jaren op haar schouders had gelegd. Ook had zij bij voortdurende ondersteuning van 's Heeren hand mogen ervaren.

Dat alles is nu al weer lang geleden! Dolf en zij zijn sindsdien bejaarde menschen geworden. Dolf is gepensionneerd met den rang van kolonel. Hij is reumatisch en heeft af en toe last van duizelingen tengevolge van verhoogden bloeddruk. Dolf is tien jaar ouder dan zij.

Zijzelve gevoelt zich, ondanks haar drie en zestig jaren, nog bijna even krachtig en voortvarend, als twintig jaar geleden. Zij kan, met de hulp van oude Jans, haar huishoudentje gemakkelijk aan, vooral nu het gezin, door de huwelijken van drie dochters, nog slechts bestaat uit haar echtgenoot, haarzelve en hun oudste dochter Jildo.

Voor Jildo is er in huis niet veel meer te doen. Mogelijk is dit een der oorzaken van Jildo's toenemende neerslachtigheid. Mevrouw Cramwinckel denkt met bezorgdheid na over den gemoedstoestand van haar oudste dochter. Het schijnt of, na Ankie's huwelijk, er in Jildo een diepgaande verandering heeft plaats gegrepen. Hoe flink is Jildo vroeger altijd geweest, hoe vol toewijding voor haar ouders en voor 't geheele gezin! Zij heeft de jongere zusjes allen in het huwelijksbootje helpen stappen; alleen is zij op den oever achtergebleven. Eerst is Bep getrouwd — toen zij nog maar even negentien jaar was — Bep heeft nu al zeven kinderen, waarvan het oudste een jongen van dertien is. Kort na Bep is Emma gevolgd, die nu ook moeder is van twee alleraardigste meisjes.

Hoe heeft Jildo in alles met de zusjes meegeleefd, hoe heeft zij ze geholpen bij het vervaardigen van den uitzet, bij de voorbereidselen tot de bruiloft! Nooit heeft Mevrouw Cramwinckel ook maar een sprankje jaloerschheid bij haar kunnen waarnemen, terwijl het toch zeer verklaarbaar zou zijn geweest, zoo Jildo zich

voorbijgegaan zou hebben gevoeld.

Na Ankie's huwelijk en vertrek naar Indië evenwel is er een verandering gekomen in Jildo's houding. Komt dat, doordat zij het dagelijksche zorgen voor het jongste zusje mist? Of beklemmt haar het gevoel, te zijn „overgeschoten“?

Steeds heeft Jildo's leven gestaan in het teken van toewijding en van dienende liefde. Tegenwoordig lijkt het wel eens, of haar hart zich afkeert van de haren. Voor zichzelf heeft zij het moeilijk den laatsten tijd, zij is ook verre van gemakkelijk voor de huisgenooten. Het is mogelijk, dat de leegte in haar leven, ontstaan door het huwelijk van Ankie, voor wie zij een bijna moederlijke genegenheid koesterde, een rol speelt. Ankie bracht steeds zoo veel vroolijkheid en vertier in huis! Jildo is veel alleen, sinds zij als eenige ongehuwde dochter bij haar ouders gebleven is. Doordat Mevrouw Cramwinckel zelf zeer kras is en oude Jans nog goed uit de voeten kan, heeft Jildo tegenwoordig geen bepaalde dagtaak meer, zooals vroeger, toen de zusjes haar handen vol werk gaven. Jildo mist een duidelijk omschreven levensdoel. Haar moeder heeft dit begrepen en erop aangedrongen, dat Jildo zich zou bezighouden met maatschappelijke of philanthropische arbeid. Jildo toont evenwel slechts matige belangstelling. Zij heeft altijd geleefd in het gezin, voor het gezin, dóór het gezin. Maar nu hebben de zusjes haar eigen gezinnen, haar eigen man, haar eigen kinderen. Zelfs Ankie, het kind, verwacht in het voorjaar een blijde gebeurtenis! Het spreekt dus vanzelf, dat zij alle drie opgaan in haar eigen belangen en in de belangen van degenen die haar het naast staan! Jildo telt bij de zusjes niet meer mee.

Een en ander moet Jildo zich wel aantrekken, al is het dan ook de natuurlijke loop der dingen. Nu Jildo acht en dertig jaar is, schijnt meer en meer de dwangvoorstelling zich van haar meester te maken, dat zij tot niets nuttig is, dat niemand haar noodig heeft, dat niemand om haar geeft.

O, zeker, ze neemt moeder nog wel een en ander uit de hand, met vader speelt zij dagelijks een spelletje schaak, voor Ankie's eersteling, die verwacht wordt, breit en haakt zij snoeperige babykleertjes. Maar het is, of bij alles wat zij doet de

innerlijke geestdrift ontbreekt. Zij doet de dingen plichtmatig, zonder opgewektheid, zonder enthousiasme. Zij is zoo geheel anders, dan zij vroeger was. Haar glimlach is mat, haar stem heeft weinig klank, haar bewegingen zijn eenigszins loom. Daarbij is zij uitermate gesloten omtrent haar innerlijk leven. Meermalen heeft haar moeder getracht, haar tot spreken te krijgen over de gevoelens die haar hinderen. Maar altijd is ze daarbij gestuit op verzet, altijd weer ontwijkt Jildo een dieper ingaan op de dingen, die haarzelve betreffen. Het is, of Jildo over dit onderwerp niet spreken kan. Toch houdt Mevrouw Cramwinckel zich veel met de moeilijkheden harer dochter bezig, zij zou haar zoo gaarne helpen, haar een uitweg wijzen uit dien doolhof van doellooze zelfbespiegelingen. Kon zij haar er slechts toe brengen, een werkkring te zoeken, waarin zij gelegenheid zou vinden haar krachten en gaven in het belang van anderen aan te wenden! Maar wanneer Mevrouw hierop wel eens een toespeling heeft gemaakt, dan heeft Jildo deze afgewimpeld met de woorden: „Welnee, mama, daarvoor ben ik te oud, dat kunt u toch zelf wel begrijpen. Er zijn zooveel jongere krachten beschikbaar, dat iemand van acht en dertig jaar niet meer in aanmerking komt. Nee hoor, ik heb mijn tijd voorbij laten gaan.“

„Van voorbij laten gaan is geen sprake“, heeft Mevrouw Cramwinckel dan met nadruk ontkend. „Je hebt je tijd nuttig besteed in het belang van je jongere zusjes en van ons geheele gezin. Maar ja, nu de meisjes getrouwd zijn, is jouw taak aanmerkelijk ingekrompen. Was ik zelf oud en gebrekkig, dan zou je hier in huis nog wel je bezigheden vinden, maar dat is nu eenmaal niet het geval. Je bent nu nog in de kracht van het leven, kind, en kunt stellig nog wel een arbeidsterrein vinden.“

Maar Jildo is er niet meer toe te bewegen, naar een werkkring buitenshuis te dingen, nadat ze tweemaal op een sollicitatiebrief ten antwoord heeft gekregen, dat er tegen haar leeftijd een onoverkomelijk bezwaar bestond, alsmede tegen de omstandigheid, dat zij nooit eerder in betrekking was geweest. Of haar werkkring thuis niet minstens even veelomvattend was geweest, als welke betrekking dan ook onder vreemden had kunnen zijn!

Jildo heeft evenwel de meening van die onbekende beoordeelaars tot de hare gemaakt. „'t Spreekt toch vanzelf, Ma, dat jongere krachten de voorkeur hebben!”

Mevrouw Cramwinckel is het hiermede volstrekt niet eens. Hebben jongere krachten de ervaring, de levenswijsheid, het inzicht dat Jildo zich in den loop der jaren heeft eigen gemaakt? Jildo heeft groote bekwaamheden als huishoudster en als opvoedster en zij zou zeker als hoofd van een inrichting weten op te treden. Maar ja, voor alles vraagt men tegenwoordig diploma's. Diploma's heeft Jildo niet. Dit is ook altijd weer het argument dat zij zelve gebruikt om haar nietswaardigheid te onderstrepen.

„Ik ben immers niets waard zonder diploma's! Wat geeft mij dat eind-examen H.B.S. van twintig jaar geleden? Ik kan huishouden, koken, opvoeden, jawel volgens u, Ma; maar ik kan het niet bewijzen. Voor elke inrichting staan honderd dames ter beschikking met een of meer bewijzen van bekwaamheid in den zak. Ik ben te oud, om nu nog voor zoo'n diploma te gaan leeren. Ik ben ook te oud, om mij nog te bekwamen voor een kantoorbetrekking. Bovendien, al zou ik dat doen, — dan klop ik immers toch overal tevergeefs aan om werk? Ik kom op mijn leeftijd eenvoudig niet meer aan bod!”

Zoo is dan nu Jildo dupe geworden van haar toewijding en zorg voor de jongere zusters. Niet enkel ten aanzien van het huwelijk, maar ook ten opzichte van de plaats, welke zij als alleenstaande vrouw in de maatschappij zou hebben kunnen innemen, heeft zij haar kansen en gelegenheden laten voorbijgaan, — zichzelf verzakend in het belang van de anderen.

Mevrouw Cramwinckel neemt opnieuw den brief van haar zuster uit haar werkmandje. Als dit nu toch eens iets voor Jildo zijn mocht! Dáárop heeft Lize, weliswaar, niet gezinspeeld. Ze heeft er waarschijnlijk niet eens aan gedacht! En dat is misschien maar goed ook. Want de geringste schijn van opzettelijkheid zou stellig in Jildo maar weer tegenzin wekken. Indien het iets zou worden, dan moest de drang daartoe uit Jildo zelve voortkomen, dan zou de behoefte om zich toe te wijden aan anderen wederom de overhand moeten nemen, dan zou zij, als door innerlijke ontferming bewogen, zich getrokken moeten gevoelen tot de zeer

bijzondere taak, welke hier te vervullen was.

Mevrouw Cramwinckel herleest nog eens dat gedeelte van haar zusters brief, dat zij in verband brengt met een mogelijke oplossing voor Jildo's problemen. „Het leven van een dorpsdokter, lieve Soffie, is waarlijk geen sinecure. Vooral niet in een tijd, als wij tegenwoordig beleven, met al die koude en met die gladde wegen en het groot aantal zieken. Jan heeft het méér dan druk. Daarbij komt nog, dat zijn collega van het nabijgelegen dorpje Oudelande zelf óók tot de zieken behoort, zoodat Jan ook dagelijks naar Oudelande moet, tot er daar een waarnemer komt. Jan komt haast niet meer uit de kleeren. In de afgelopen week had hij drie accouchementen, alle in den nacht, twee ervan nota bene te Oudelande. Je begrijpt, wat dit wil zeggen met dit barre weer en dan op onzen leeftijd. Maar gelukkig is Jan flink, gezond en opgewekt. Enfin, je weet hoe hij is, hij is dokter met hart en ziel en leeft in en voor zijn werk. Kwam er nu maar niet altijd nog van allerlei bij, dan zou het nog wel gaan, maar vele patiënten hebben niet slechts zijn hulp noodig bij ziekte, doch zij komen hem ook aan boord met hun zorgen en verdrietelijkheden. In verschillende gezinnen komt hulp te kort en vaak komt het voor, dat Jan den huissleutel van zijn patiënten meekrijgt, omdat er 's morgens niemand is, die open kan doen, — de vrouw in bed, de man naar zijn werk, de kinderen naar school. Eén geval is er, dat ons zéér veel zorg geeft. Het betreft het gezin van den dominee te Oudelande. Je moet dan weten, dat dominee anderhalf jaar geleden zijn vrouw verloren heeft en achterbleef met een flinken jongen van zeventien en een lief, blind geboren meisje van tien. Het spreekt vanzelf, dat vrouwelijke hulp in dit gezin hoog noodig was. Dominee heeft zelf geen zusters en de eenige zuster van zijn vrouw is in Indië getrouwd. Hij was dus aangewezen op vreemde hulp. Zoo kwam er dan een huishoudster. In den beginne ging alles goed, maar sinds eenigen tijd schijnt die vrouw zich in het hoofd te hebben gezet, dat dominee maar met haar moest trouwen. Zij is nota bene meer dan tien jaar ouder dan hij, daarbij allerminst aantrekkelijk. Zij is in hoogen mate bezig en de kinderen, vooral de kleine Ankie, hadden op het laatst nog al

te lijden onder haar humeurigheden. Na eenige vergeefsche pogingen om dominee voor zich te winnen, heeft zij een paar weken geleden, na een zeer brutaal optreden, op staanden voet de pastorie verlaten. Je begrijpt, hoe dominee daarmee zat. Hij heeft in verschillende bladen advertenties geplaatst om andere hulp, maar tot nu toe zonder succes. Oudelande is ook zoo'n uithoek! Wel was er een daghitje, maar dat kind moest een dezer dagen thuis komen, omdat de moeder ernstig ziek is geworden. En nu, tot overmaat van ramp, is zijn zoon Jasper met de gladheid komen te vallen en heeft zijn been gebroken. Gisteren werd Jan er geroepen en vond den jongen in bed, terwijl dominee, die zelf zwaar verkouden is, zoo'n beetje in huis rondscharrelt, om het gezin te verzorgen.

Het blinde meisje doet wat zij kan. Maar je begrijpt, dat hier hulp komen moest en wel onmiddellijk. Jan heeft mij met de auto gehaald en ik ben er eenige uren geweest, om althans het hoogst noodige te doen. Stel je voor, wat een ellende! In de gemeente Oudelande zijn veel ernstige zieken, die allen den bijstand van hun predikant noodig hebben, ook moet dominee des Zondags twee maal preken. Maar hoe kan die man zijn taak vervullen onder deze omstandigheden? Enfin, wij doen wat wij kunnen, en wij bidden God om uitkomst. Lieve Sofie, de nood in dit gezin is mede een van de redenen, waarom ik je schrijf. Je hebt zoo veel kennis, misschien kun jij ons helpen, misschien weet jij een flinke, kordate vrouw, die zich, al was 't maar voor tijdelijk, geroepen zou gevoelen, om de leiding van dit gezin op zich te nemen, den jongen, die geruimen tijd zal moeten liggen, te verplegen en zich te ontfermen over dat moederlooze, blinde meisje? O, ik verzeker je, zij zou door ons worden begroet als een engel des hemels! Denk er eens over na, Sofie, en doe je best, om ons te helpen. Maar doe het spoedig!"

Het dichtslaan van de huisdeur doet Mevrouw Cramwinckel opzien. Zij luistert naar de geluiden in de gang, om te vernemen, of het haar echtgenoot is, die thuiskomt, dan wel Jildo. Zij blijft hierover niet lang in het onzekere, want reeds springt Hektor, hun trouwe herdershond, tegen de deurknop op. Dit is een kunstje, dat hij dagelijks toepast, om de kamerdeur

te openen. Kwispelstaartend loopt hij op de vrouw toe en legt zijn kop in haar schoot. Even later treedt de heer des huizes binnen. Hij strijkt zijn vrouw over het haar, buigt zich tot haar over en geeft haar een kus.

„Zoo moeder, nu krijg ik zeker wel een kopje thee van je? Dat zal smaken, want het is knap koud buiten. Overigens wel lekker weer. Maar glad! Gelukkig hebben ze overal zand gestrooid.”

Mevrouw schenkt thee voor hem in.

„Er is een brief gekomen van Lize”, vertelt ze.

„Van Lize? Komaan, hoe maken Lize en Jan het wel in de kou? Brrr! ik moet er niet aan denken, met zulk weer in een dorp te wonen! Nee schat, dan is de stad toch heel wat aangenamer.”

Zijn vrouw geeft hem den brief. Terwijl hij met kleine teugjes zijn thee slurpt, leest hij dien. Wanneer hij hem uit heeft, reikt hij hem haar toe.

„Wat denk jij ervan?” vraagt zij.

„Waarvan kind?”

„Wel, ik bedoel, wat je denkt van dat gezin van dien dominee.”

„O, dat! Ja, dat is een moeilijk geval. Ik heb met den man te doen. Ik dacht al zoo onder 't lezen, of dat nu misschien iets zou kunnen zijn voor onze Jildo?”

„Dolf, ik kan je verklaren, dat ik er den heelen tijd mee bezig ben geweest tijdens je wandeling. De brief van Lize kwam, toen je net weg was en ik heb hem al verschillende keeren gelezen. Ach, Dolf, als dit nu toch eens een antwoord mocht zijn op mijn gebed! Ik maak mij soms zoo bezorgd over Jildo. Zij is toch nog te jong en te flink, om zoo'n doelloos leven te lijden. En wát moet er van haar worden, als wij beiden er eens niet meer zijn?”

Kolonel Cramwinckel kijkt zijn vrouw in de oogen met een hartelijken blik van verstandhouding.

„Toch moet je er bij Jildo niet op aandringen, dat zij zich met deze zaak zal belasten”, raadt hij aan.

„Nee, dat heb ik óók gedacht. 't Moet geheel uit haar zelf voortkomen.”

„Stil, ik geloof dat ik haar hoor.”

Eenige oogenblikken later treedt Jildo de kamer binnen. Zij is een rijzige, knappe vrouw met een rustig, vriendelijk gelaat. De blauwe oogen hebben een ernstigen, oprechten blik. De klank van de

stem is diep en warm en heeft het donker timbre van een alt-viool.

Haar eerste jeugd moge zijn voorbijgegaan, zij is ontegenzegglijk een aantrekkelijke persoonlijkheid. Toch verraadt een zeker iets in de uitdrukking van haar gelaat en in haar manier van doen, dat zij zich innerlijk onbevredigd gevoelt, daar haar tegenwoordige levensomstandigheden haar niet voldoen. Vaak wekt zij in haar moeder de gedachte aan een mooie, kerngezonde kamerplant, die niet kan tierren, doordat zij op een verkeerde plaats is gezet en het zonlicht moet ontberen.

„Schenk je voor je zelf een kopje thee in, Jildo, of zal ik het doen?”

„Doet u geen moeite, moeder, ik neem wel een kopje. U ook nog? En vader?”

Terwijl zij plaats neemt in een gemakkelijk stoeltje bij den haard, zegt haar moeder: „Er is een brief gekomen van tante Lize.”

„Van tante Lize? Wat schrijft zij?”

Mevrouw reikt haar den brief toe.

„Lees zelf maar.”

Terwijl Jildo leest, bespiedt Mevrouw over haar breiwerk heen met spanning de uitdrukking van haar gelaat. In stilte bidt zij God, dat, zoo dit de weg voor Jildo zou mogen zijn, Hij de oogen van haar dochter daarvoor moge openen. Wanneer Jildo den brief ten einde toe gelezen heeft, blijft ze eenige oogenblikken in gepeins.

Haar ouders zeggen geen woord, zij wachten op Jildo's eigen beslissing. Dan, ineens, zegt Jildo met van aandoening trillende stem:

„Moeder, dat blinde meisje heet Ankie!”

Mevrouw antwoordt niet, zij kijkt haar dochter enkel maar aan. Ze weet wat Jildo bedoelt, — zij weet, dat Jildo's hart uitgaat naar dat gezin, dat haar hulp noodig heeft, maar vooral naar dat blinde meisje, dat Ankie heet, net als het zusje, dat zij zóózeer heeft gemist.

Dan, zachtkens voor zich heen, fluistert Jildo: „Een blind, moederloos meisje!” Nog zwijgen haar ouders. Nog wachten zij af, — opdat Jildo het zelve moge zijn, die zonder eenige beïnvloeding hunner-

zijds, tot een besluit komt. Dan, ineens, met een krachtige opleving van haar oude energie, wendt Jildo zich tot haar moeder.

„Wat denkt u, Ma, zal ik even aan oom en tante telegrafeeren, dat ik vanavond bij hen kom? Dan kan oom mij misschien met de auto naar Oudelande brengen, anders neem ik wel een taxi. U vindt het toch goed?”

En daar moeder enkel maar knikt, niet in staat een woord te uiten, vervolgt zij: „Er gaat nog een trein omtrent zes uur vanavond, misschien kan vader even naziën, hoe laat precies. Dan ga ik nu vlug naar boven, om mijn koffer te pakken.”

Zij is ineens weer de Jildo van vroeger, vlot, flink, tintelend van energie en levenskracht, de Jildo, die organiseert, die regelt, die doet, die zich toewijdt aan anderen, de vrouw met een duidelijk omschreven levensdoel!

Wanneer zij de kamer verlaten heeft, zegt Mevrouw Cramwinkel met innige overtuiging: „Dolf, God is goed! Ik heb den laatsten tijd zoo vaak over haar getobd, zooveel voor haar gebeden. Ik kon haar moeilijkheden zoo aanvoelen, maar ik zag geen uitweg. Onze andere drie meisjes zijn allen zoo gelukkig, zij hebben in het huwelijk haar bestemming en haar plaats gevonden. Maar over de toekomst van onze oudste dochter maakte ik mij zéér bezorgd. En nu roept God háár plotseling tot zulk een heerlijke taak!”

Wanneer Jildo een uur later afscheid van haar ouders neemt, om deze taak te gaan aanvaarden, dan, in een hartelijke omhelzing zegt haar moeder tot haar: „De Heere zegene je, mijn kind!” En haar vader voegt er aan toe: „Hij stelle je ook dáár in den vreemde tot een zegen, zooals je hier thuis steeds voor ons allen bent geweest.”

Een stralende blik is het antwoord op deze woorden, — een blik, die aan de ouders openbaart wat er omgaat in de ziel van hun oudste dochter. Die blik is voor hen een volkomen geruststelling.

CORA WESTLAND